

NATALIA ROZENBAJGER¹, JOANNA KOSTECKA²

¹ Europejskie Przedszkole Niepubliczne "Dziecięca Planeta" w Łomiankach

,e-mail: kala_ka@poczta.fm

²Zakład Biologicznych Podstaw Rolnictwa i Edukacji Środowiskowej

Wydział Biologiczno-Rolniczy Uniwersytetu Rzeszowskiego

e-mail: jkosteck@univ.rzeszow.pl

EDUKACJA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU - PROGRAM WARTA („Wiedzieć Aby Rozumnie Działać – Twoim Atutem”)

Edukacja dla zrównoważonego rozwoju (EZR) wymaga znajomości podstaw wiedzy przyrodniczo-społeczno-ekonomicznej. W Dekadzie Edukacji Dla Zrównoważonego Rozwoju ogłoszonej przez UNESCO na lata 2005-2014, liczy się każdy pomysł i działanie przybliżające holistyczne spojrzenie na kwestie środowiskowe i poszukiwanie rozwiązań dla nowych zasad rozwoju globalnej populacji Człowieka.

Słowa kluczowe: edukacja dla zrównoważonego rozwoju, program edukacyjny WARTA

I. WSTĘP

Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju (EZR) powinna być nierozdzieloną częścią edukacji każdego człowieka i rozpoczynać się jak najwcześniej. Empatia i wrażliwość wszystkich ludzi i ich zaangażowanie w proces poszukiwania rozwiązań problemów funkcjonowania środowiska naturalnego i społecznego [2], są równie ważne jak poszukiwanie nowych zasad rozwoju gospodarczego. Edukacja musi więc rozwijać wiedzę a także jeśli chodzi o umiejętności i zachowania potrzebne dla realizacji zrównoważonego rozwoju (ZR) musi stawiać na pogłębianie etyki, wartości i postawy [10,11,13,14]. W celu osiągnięcia tych zamierzeń edukacja powinna obejmować nie tylko środowisko fizyczne i biologiczne, lecz także zagadnienia środowiska społeczno-gospodarczego oraz rozwoju człowieka.

Obecnie wiemy, że pomijając aspekt społeczny i ekonomiczny oddaliśmy realną szansę na wprowadzenie ZR w życie [15]. Dlatego zagadnienia społeczne, takie jak prawa

---

* *Pracę recenzowała:* doc. dr Anna Kalinowska, Uniwersytet Warszawski, Uniwersyteckie Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym

człowieka, zróżnicowanie kulturowe, zdrowie i aspekty ekonomiczne, np. zrównoważona produkcja i konsumpcja stanowią temat rozważań i działań wielu autorów.

W realizacji zrównoważonego rozwoju powinien uczestniczyć każdy - tworząc społeczeństwo partycypacyjne. Dlatego EZR to nie tylko przekazywanie wiedzy, ale także kształtowanie krytycznego i twórczego myślenia, odnajdywanie problemów, zajmowanie się nimi, oraz poszukiwanie ich rozwiązań. EZR jest procesem trwającym całe życie, od wczesnego dzieciństwa do kształcenia w szkolnictwie wyższym oraz osób dorosłych. EZR powinno wychodzić także poza edukację formalną.

Celem artykułu jest podkreślenie złożoności edukacji dla ZR a także przywołanie niektórych sprawdzonych programów ułatwiających jej realizację. Wśród tych programów artykuł prezentuje również program WARTA - pracę zaliczeniową z przedmiotu edukacja ekologiczna na studiach podyplomowych w zakresie edukacji wczesnoszkolnej z wychowaniem przedszkolnym – realizowanych na Wydziale Zamiejscowym Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli. Po ukończeniu tych studiów kandydat otrzymuje kwalifikacje do prowadzenia drugiego przedmiotu (prowadzenia zajęć) zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela w szkole w klasach I – III, przedszkolu oraz innych formach alternatywnych organizowanych dla dzieci przedszkolnych.*

II. EDUKACJA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Edukacja dla zrównoważonego rozwoju (EZR) to pojęcie szersze niż edukacja przyrodnicza czy ekologiczna [3,13]. Oprócz kwestii środowiskowych zawiera i porusza także zagadnienia społeczne, takie jak prawa człowieka, zróżnicowanie kulturowe i zdrowie oraz aspekty ekonomiczne, np. zrównoważona produkcja i konsumpcja. EZR to nie tylko przekazywanie wiedzy, ale też kształtowanie krytycznego i twórczego myślenia, zajmowanie się problemami, poszukiwanie ich rozwiązań. EZR jest procesem trwającym całe życie, od wczesnego dzieciństwa do kształcenia wyższego oraz osób dorosłych i wychodzi poza edukację formalną.

Wszyscy powinni być zaangażowani w tworzenie rzeczywistości zrównoważonego rozwoju więc z biernego konsumenta powinni zmieniać się w partycypującego obywatela, zmieniającego swoje codzienne przyzwyczajenia [4,5,9,18,19].

Od partycypacji społecznej oczekuje się wiele i znalazło to swój wydzźwięk w zapisach prawnych. W trakcie IV Paneuropejskiej Konwencji Ministrów Ochrony Środowiska (w dniu 25 czerwca 1998 w Aarhus w Danii) podpisano *Konwencję o Dostępie do Informacji i Udziale Społeczeństwa w Podejmowaniu Decyzji oraz Dostępie do Sprawiedliwości w Sprawach Dotyczących Środowiska*. Konwencja ta została ratyfikowana przez Polskę w roku 2001, a dokument został opublikowany w roku 2003 (Dz.U.2003 nr 78 poz. 706). Opublikowanie Konwencji w Dzienniku Ustaw oznacza, że zgodnie z art. 91 Konstytucji RP, stanowi ona część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana.

Edukacja dla zrównoważonego rozwoju powinna przekładać się na cztery poziomy:

- jednostkowy (ja),
- lokalny (społeczny),
- narodowy,
- globalny.

Wg przyjętej w 1992 roku na Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro, Agendy 21 [1] w celu działań edukacyjnych w zakresie zrównoważonego rozwoju państwa powinny: () zapewnić

obywatelom w każdym wieku dostęp do wiedzy na temat środowiska i rozwoju; () wprowadzać do wszystkich programów edukacyjnych analizy zajmujące się przyczynami poważnych problemów ekologiczno-społeczno-ekonomicznych; () włączać obywateli (w tym uczniów) w lokalne i regionalne badania dotyczące oddziaływania środowiska na zdrowie, w tym na temat bezpiecznej wody pitnej, kanalizacji, żywności oraz wpływu wykorzystywania zasobów na środowisko i gospodarkę.

Świat potrzebuje obywateli otwartych, łatwo dostosowujących się do zmian zachodzących w środowisku, którzy będą w stanie podjąć problemom w zakresie środowiska i rozwoju oraz zmianom zachodzącym podczas przechodzenia do społeczeństwa zrównoważonego.

Kraje powinny: () ustanowić odpowiednie programy szkoleniowe nie tylko dla uczniów i studentów, ale także dla absolwentów szkół i uczelni; () zachęcać wszystkie sektory: przemysł, uczelnie i szkoły, organizacje pozarządowe i samorządowe do kształcenia w zakresie prawidłowego gospodarowania środowiskiem; () zapewnić wyszkoloną kadrę w zakresie ochrony środowiska na miejscu, aby zapewniała lokalnej społeczności potrzebne usługi, począwszy od podstawowej i bieżącej opieki nad środowiskiem; () współpracować z mediami zachęcając do bardziej aktywnej społecznej debaty na temat środowiska.

III. WYBRANE PROGRAMY EDUKACYJNE I DZIAŁANIA ISTOTNE DLA BUDOWANIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

W krajach o dużym doświadczeniu dydaktycznym funkcjonuje wiele programów ułatwiających wdrażanie założeń Dekady Edukacji Dla Zrównoważonego Rozwoju [14].

Są one dostępne w formie drukowanej lub on line. Część z nich skonstruowano pod atrakcyjnymi, łatwo rzucającymi się w oczy i szybko w związku z tym przyswajalnymi i zapamiętywanymi nazwami. Jako przykłady można tu podać programy międzynarodowe: CCN – (*Consumer Citizenship Network*) – program określający i wdrażający postać obywatela konsumenta – czyli osoby, która poprzez swoje wybory oparte na względach etycznych, społecznych, ekonomicznych i ekologicznych sprawia, że świat zmierza ku zrównoważeniu. Obywatel konsument aktywnie przyczynia się do utrzymania sprawiedliwego i zrównoważonego rozwoju poprzez troskę i odpowiedzialne działania w sprawie rodziny i kraju, uczestniczy też w rozwiązywaniu problemów globalnych [3].

PERL – (po polsku PERŁA) (*The Partnership for Education and Research about Responsible Living*) – program określający działania w ramach Partnerstwa dla Edukacji I Badań na Rzecz Odpowiedzialnego Życia. Misją programu jest kształcenie ludzi do uznania swojego wpływu na rzeczywistość poprzez bardziej odpowiedzialny styl życia codziennego [18].

LOLA – (*Looking for Likely Alternatives*) – prezentuje możliwe zastosowania programu opierającego się na poszukiwaniu alternatyw dla konsumpcyjnego stylu życia [9].

BREAM – (*Building Research Establishment Assessment Method*) – program certyfikacyjny, opracowany w Wielkiej Brytanii w 1990 roku i zaktualizowany w roku 2008. Ma za zadanie prowadzenie postępowania kwalifikacyjnego i przyznawanie certyfikatu inwestorom, deweloperom i projektantom, którzy rozwiązując problemy biorą pod uwagę ekologię, ekonomię oraz aspekt społeczny. Wśród analizowanych kategorii są:

() energia; () komfort zdrowotny; () woda; () użytkowanie terenu; () zarządzanie projektem; () materiały; () zanieczyszczenia; () odpady; () transport [12].

INTELLIGENTNA ENERGIA – EUROPA (*Intelligent Energy – Europe*) – program przyjęty w 2003 roku przez Parlament Europejski i Radę Europy w celu przeciwdziałania zmianom klimatu oraz w celu międzynarodowej współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju na

poziomie globalnym (głównie aby rozwijać instalacje odnawialnych źródeł energii). Program zakłada dążenie do globalnego ograniczania zużycia energii o 1% rocznie [8]. GREEN BUILDING – przedstawia podobne założenia jak program wcześniejszy; aktywowany przez Komisję Europejską w 2005 roku. Zakłada poprawę skuteczności energetycznej budynków poprzez pomoc zarówno budującym jak i użytkującym, przy wprowadzaniu oszczędności energii oraz wprowadzaniu jej odnawialnych źródeł. W przewodzie certyfikacyjnym należy spełnić następujące kryteria: () prośrodowiskowe zarządzanie gospodarką energetyczną; () wykorzystanie energii słonecznej; () zastosowane odpowiednich systemów grzewczych i wentylacyjnych; () klimatyzacja i chłodzenie bierne; () obudowa budynku [12].

Należałoby też wspomnieć o polskich programach certyfikacyjnych np. Lokomotywa Zrównoważonego Rozwoju, Zielone Biuro, Szkoły dla Ekorozwoju czy program Ekozespoły. LOKOMOTYWA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU – jest polskim projektem, którego celem jest dostarczanie niezbędnej wiedzy pracownikom i urzędnikom, którzy w swych kontaktach spotykają się z koncepcją zrównoważonego rozwoju. Dzięki szkoleniom nabywają wiedzę i mogą w dalszej kolejności dzielić się nią z innymi. Projekt w szczególności stawia na wyedukowanie pracowników samorządowych, stojących na straży dobra obywateli i podnoszenia ich jakości życia w trzech obszarach: środowiskowym, społecznym i gospodarczym [7].

ZIELONE BIURO – w ramach tego programu, firmy, instytucje czy organizacje pozarządowe uzyskują certyfikat za aktywne włączenie się w działania mające na celu ochronę środowiska. Ważnym elementem jest spełnienie określonych w regulaminie kryteriów (stworzenie polityki środowiskowej, monitorowanie zużycia zasobów oraz włączenie w działania proekologiczne pracowników firmy). Dzięki certyfikatowi firma z jednej strony staje się jeszcze bardziej przyjazna środowisku, obniża swoje koszty funkcjonowania, z drugiej zaś wzrasta jej prestiż na tle konkurencji [20].

Program SZKOŁY DLA EKOROZWOJU – jest skierowany do szkół, przedszkoli oraz społeczności lokalnej. Z inicjatywy Fundacji Partnerstwo dla Środowiska, stawia się na przekazanie wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju pojedynczym jednostkom. Wizją programu jest przeprowadzanie lokalnych projektów przyczyniających się do promowania wartości przyrodniczych i społecznych oraz wzrostu wiedzy o zrównoważonym rozwoju [17].

Program EKOZESPOŁY – ma podobnych adresatów, jednak jeszcze bardziej wychodzi poza inicjatywy organizowane w szkołach. Ma na celu kształtowanie zgodnych z naturą nawyków, aby przejawiały się zarówno w szkole, pracy jak i rodzinie. Uświadamia ludzi w zakresie zużywania zasobów naturalnych (woda, energia, paliwa). Uczy i promuje segregowanie odpadów, a także właściwe postawy konsumenckie [16].

IV. PROGRAM „WARTA”

Zakładając, że wiedza stanowi pomost do rozumienia problemów i procesów, musimy sięgać po nią. Gdy ją zgłębimy, staje się naszym atutem, pomagając pozytywnie odróżnić się od innych, być bardziej aktywnym i użytecznym partnerem, obiektywnie oceniać problemy i rzeczywistość.

Program „Warta” przeznaczony jest dla przedszkolaków i uczniów szkoły podstawowej. Przy jego tworzeniu uznano, że powinien posiadać atrakcyjną (przez łatwe skojarzenie i zapamiętanie) nazwę. Nazwę WARTA należy więc rozwinąć jako „Wiedzieć Aby Rozumnie Działać – Twoim Atutem”.

Celem tego programu jest przekazanie wiedzy potrzebnej do uświadomienia sobie swojego wpływu na procesy zachodzące w całej społeczności. Należy bowiem zdać sobie sprawę, że zrównoważony rozwój to nic innego jak proces, który ma na celu zaspokojenie aspiracji i chęci do rozwoju każdej osoby, jednak w taki sposób, który umożliwiłby realizację tych samych aspiracji następnym pokoleniom.

Aby udowodnić małym podopiecznym, że one również mogą wpływać na sytuację naszej Ziemi, należy edukowanie powiązać z konkretnymi działaniami realizowanymi w ramach kolejnych spotkań. Poniżej scharakteryzowano propozycje kolejnych elementów programu, które można modyfikować i tym samym dostosowywać do konkretnych warunków i potrzeb edukacji.

Pierwsze spotkanie ma na celu przybliżenie dzieciom w przystępny sposób nazw: zrównoważony rozwój (jako pojęcie szersze niż ekorozwój), środowisko, natura, społeczeństwo, potrzeby każdego człowieka, potrzeba wspólnego działania. Chodzi tutaj głównie o zaznajomienie dzieci z tematem i wzbudzenie zainteresowania nim. W części końcowej tego spotkania nauczyciel i podopieczni projektują i wykonują plakat zachęcający do wspólnych działań dla ochrony środowiska.

Drugi element cyklu spotkań ma już na celu wprowadzenie dzieci w obszar rozwiązań konkretnych problemów służących zrównoważonemu rozwojowi. Pierwszym z nich może być segregacja śmieci, o której dzieci co prawda nieco już wiedzą ale nie potrafią tej wiedzy zastosować. Dlatego należy skupić się na uświadomieniu im sensu selekcjonowania odpadów i przeciwiczeniu tych działań. W części warsztatowej tych zajęć dzieci pod „okiem” nauczyciela segregują zgromadzone wcześniej odpady. Jest to uczenie się poprzez zabawę. Ostatnim etapem jest praca indywidualna, podczas której dzieci na kartce papieru malują to, co zapamiętały z zajęć.

Kolejne spotkanie (etap WARTY) może mieć na celu wyjaśnienie dlaczego należy oszczędzać wodę oraz co może spowodować nasza rozrzutność. Metodą rozwinięcia tematu może być tu pogadanka, podczas której nauczyciel z pomocą obrazków pokazuje najpierw „niezbędność” wody w życiu człowieka, a następnie prezentuje w jaki sposób ją marnujemy. Końcowa część spotkania może np. polegać na wspólnym projektowaniu tabliczki, która będzie przypominała o konieczności oszczędzania wody (można ogłosić konkurs na najciekawszą).

Czwarty etap, który nosi nazwę „Nie chcę już tej zabawki”, dotyczy rzeczy, którymi dzieci się bawią i użytkują. Stanowi okazję do połączenia problematyki przyrodniczej i społecznej. Nauczyciel zadaje pytanie przedszkolakom / uczniom co dzieje się z zabawkami, gdy te już im się znudzą oraz z ubraniami, z których wyrosną. Uświadamia dzieciom, co dzieje się z tymi rzeczami po ich wyrzuceniu - pokazuje ich bezużyteczność i zagrożenia które mogą stanowić. Doprowadza to do łatwego przejścia do prośby o zastanowienie się nad innymi sposobami wykorzystywania niepotrzebnych zabawek oraz ubrań, z których dzieci wyrosły. Nauczyciel pomaga w pomysłach. Efektem tego spotkania jest zlecenie zadania dla dzieci. Jest nim przyniesienie do szkoły w wyznaczonym terminie zabawek i ubrań, które zostaną oddane do domu dziecka.

Podobne zamierzenie ma kolejny etap programu WARTA, na który dzieci przyniosą książki i podręczniki, które nie są im już potrzebne. Dzieci przedstawiają książki jakie przyniosły, opowiadają o swojej więzi z nimi, chwalą ich użyteczność a jednocześnie artykułują dlaczego są one im już niepotrzebne. Następnie, stosując „burzę mózgów”, dzieci proszone są o wymyślenie sposobów na „ożywienie przydatności” tych książek. Z zapisanych na tablicy pomysłów, wspólnie wybierane są najlepsze. Wśród tych pomysłów powinna znaleźć się propozycja podarowania książek i podręczników polskim

dzieciom mieszkającym np. na Ukrainie, tym które chcą uczyć się języka polskiego. Należy pokazać trudną sytuację polskiej diaspory w tym kraju.

Ważnym etapem jest także kolejne spotkanie, w celu zapoznania dzieci z ideą zrównoważonego transportu poprzez zaszczepienie w nich „zdrowego stylu życia” i użytkowania roweru. Należy pokazać, że transport rowerowy może wpływać zarówno na oszczędności, jak i na zdrowie każdego z nas. W zależności od środowiska w jakim się obracamy, możemy zadać dzieciom zadanie domowe pod tytułem: „Ja też mogę unikać transportu samochodowego”. Dzieci wraz z rodzicami i pozostałymi członkami rodziny starają się w określonym czasie unikać samochodu, na przykład dojeżdżając do przedszkola / szkoły rowerem. Na kolejnych zajęciach zdają relacje z przeprowadzonego działania.

Mówiąc o zrównoważonym rozwoju, nie należy zapomnieć o obcowaniu dziecka z naturą. W celu unaocznienia tego tematu, dwa kolejne spotkania dotyczą właśnie tych kwestii. Najpierw nauczyciel razem z uczniami tworzy reguły odpowiedniego zachowania się w lesie. Prosty sposób wprowadzenia w temat może być czytanie dzieciom tekstu bajki o niewłaściwym zachowaniu się w tym środowisku. Po wysłuchaniu opowiadania przedszkolaki / uczniowie wyliczają co złego zrobili bohaterowie wysłuchanej historyjki. Zajęcia kończą się wspólnym wyjściem do lasu / parku, w którym dzieci stosują się do zasad, które same ustaliły.

Podobne cele zakładamy dla następnego etapu WARTY. Tym razem bohaterem rozważań staje się drzewo. Używając pogadanki, prezentujemy dzieciom drzewo jako miejsce życia wielu organizmów. Na potwierdzenie, po raz kolejny wybieramy się do lasu czy parku i przyglądamy się drzewom. Praktycznym sukcesem Programu WARTA może być końcowa wycieczka, do której przygotowania podejmuje cała edukowana grupa. Celem wycieczki staje się wspólne zasadzenie zakupionego wcześniej drzewa (na wyznaczonym do tego przez odpowiednich ludzi miejscu). Jest to oczywiście kolejna okazja aby przypomnieć dlaczego drzewa stanowią tak ważny element świadczeń ekosystemów dla człowieka i są nam tak niezbędne.

Dodatkowym elementem programu WARTA może być ogłoszenie konkursu w zakresie tematu: „Co ja mogę zrobić dla Ziemi i społeczeństwa”. Warto postarać się o wsparcie sponsora, który ufunduje nagrody, a technika i dobór środków w realizacji zadań tego konkursu mogą być dowolne i nieograniczone.

Podsumowując, należy podkreślić, iż program WARTA: „Wiedzieć Aby Rozumieć – Twoim Atutem”, jest jedynie drobnym krokiem ku realizacji założeń filozofii zrównoważonego rozwoju, jednak może on być pogłębiany i ulepszany. Tym samym umożliwi rozwój zainteresowania praktycznym wdrażaniem zrównoważonego rozwoju w życie codzienne.

V. WNIOSKI

1. Program WARTA może być wykorzystywany nie tylko przez kreatywnego nauczyciela w przedszkolu czy w szkole podstawowej, ale także np. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu świetlica, gdzie często brakuje odpowiednich propozycji.
2. Każdy edukator zaangażowany w realizację zadań dla zrównoważonego rozwoju powinien zadać sobie pytanie: czy moja lekcja (działanie) jest WYZWANIEM dla nowych zachowań przyjaznych środowisku i innym ludziom? Gdy odpowie sobie nie - program WARTA może go zainspirować i zachęcić do podjęcia takich działań wśród najmłodszych uczniów i słuchaczy.

VI. LITERATURA

1. Agenda 21 (*Action Programme – Agenda 21*) [dokument elektroniczny: http://pl.wikipedia.org/wiki/Agenda_21; data wejścia 19.11. 2012].
2. Albińska E.: Człowiek w środowisku przyrodniczym i społecznym. Wyd. KUL. 2005.
3. CCN (*Consumer Citizenship Network*) [dokument elektroniczny: <http://www.hihm.no/Projektsider/CCN/Consumer-Citizenship-Network>; data wejścia 19.11. 2012].
4. Budniak A.: Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym. Podręcznik dla studentów. Oficyna Wydawnicza Impuls. Kraków. 2012.
5. Dimas S.: Zmieniaj. Oszczędzaj, wyłączaj, odzyskuj, idź pieszo. Podejmij wyzwanie. Luksemburg. Wspólnoty Europejskie. 2006.
6. Dobre zakupy. Poradnik odpowiedzialnego konsumenta: Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć. Kraków. 2006.
7. Fundacja Promocji Gmin Polskich: Lokomotywa Zrównoważonego Rozwoju [dokument elektroniczny: <http://www.ekorozwojwgmnie.pl/?q=node/1>; data wejścia 19.11. 2012].
8. IEE (Inteligentna Energia – Europa) [dokument elektroniczny: http://www.kape.gov.pl/PL/Programy/Programy_UniiEuropejskiej/IE/decyzja.html; data wejścia 19.11. 2012].
9. Jégou F., Thoresen V., Manzini E.: LOLA: Looking for Likely Alternatives. A didactic process for approaching sustainability by investigating social innovation. [dokument elektroniczny: <http://www.sustainable-everyday.net/lola/>; data wejścia 19.11. 2012]
10. Kalinowska A.: Ekologia wybór przyszłości. Editions. Spotkania. Warszawa. 1992.
11. Kalinowska A.: Ekologia wybór na nowe stulecie. Agencja Reklamowo-Wydawnicza GRZEGORCZYK. 2002.
12. Kamionka L.: Standardy architektury zrównoważonej jako istotny czynnik miasta oszczędnego na przykładzie wybranych programów certyfikacyjnych. [dokument elektroniczny: http://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i4/i1/i8/i5/r4185/KamionkaL_StandardyArchitektury.pdf; data wejścia 19.11. 2012]
13. Kostecka J.: Zrównoważony i trwały rozwój- wybrane propozycje prośrodowiskowego zachowania na co dzień. w: Zrównoważony rozwój w ujęciu interdyscyplinarnym. J. Kostecka (red.). Uniwersytet Rzeszowski. Wydział Biologiczno-Rolniczy. Rzeszów. s. 9-22. 2008.
14. Kostecka J.: Dekada edukacji dla zrównoważonego rozwoju – wizja, cel, strategia. Problemy Ekorozwoju. 2. s. 101-106. 2009.
15. Mazur B.: Społeczne uwarunkowania kształtowania i wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju. w: Zrównoważony rozwój w ujęciu interdyscyplinarnym. J. Kostecka (red.). Uniwersytet Rzeszowski. Wydział Biologiczno-Rolniczy. Rzeszów. s. 67-79.
16. Program Ekozespoły: [dokument elektroniczny: www.wigry.win.pl/gap2.htm; data wejścia 02.12.2012].
17. Program Szkoły dla Ekorozwoju: [dokument elektroniczny: www.ekoszkoła.pl/pl/; data wejścia 01.12.2012].
18. Thoresen V.W., Chittenden D.: PERL (*The Partnership for Education and Research about Responsible Living*) [dokument elektroniczny: <http://www.perlprojects.org>; data wejścia 19.11.2012].
19. YouthXchange training kit on responsible consumption- THE GUIDE. UNESCO-UNEP. 2002.

20. Zielone Biuro: [dokument elektroniczny: www.fpds.pl/media/filemanager/publikacje/ekologia-w-firmie/broszura_zielone_biuro_podglad.pdf; data wejścia 01.12.2012].

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT - THE WARTA PROGRAMME

(„Knowing to Act Wisely – Your Asset”)

Summary

Education for sustainable development (ESD) requires basic scientific, social and economic knowledge. In the Decade of Education for Sustainable Development, published by ONZ for the years 2005-2014, every idea counts, as well as activities acquainting with holistic views on environmental issues and seeking solutions for new development principles of the global population.

Keywords: education for sustainable development, WARTA educational programme